

Suzan Vajs Bauer

ISTORIJA
STAROG
SVETA

II
TOM

PRVA CARSTVA

Preveo
Dejan Ristić

Laguna

Naslov originala

Susan Wise Bauer

THE HISTORY OF THE ANCIENT WORLD

Copyright © 2007 by Susan Wise Bauer

Published by Agreement with W. W. Norton & Company,
NYC.

Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

Karte su dizajnirale Suzan Vajs Bauer i Sara Park

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Kristoferu

Sadržaj

1. Karte 11
2. Ilustracije 13

DRUGI TOM

Četvrti deo

PRVA CARSTVA

15

43. **Vlast darovana od Nebesa** Kina,
od 1040. do 918. g. p. n. e. 17
44. **Bharatski rat** Severna Indija,
950. g. p. n. e. 29
45. **Sin Davidov** Izrailj, Arabija i Egipat,
od 1054. do 931. g. p. n. e. 43
46. **Od Zapadnih do Istočnih Džoua** Kina,
od 918. do 771. g. p. n. e. 67
47. **Asirska renesansa** Asirija, Izrael, Egipat i Fenikija,
od 934. do 841. g. p. n. e. 78

48. **Novi narodi** Asirija, Vavilonija i Grčka,
od 850. do 800. g. p. n. e. 93
49. **Trgovačke postaje i kolonije** Italija i Grčka,
od 800. do 720. g. p. n. e. 109
50. **Stari neprijatelji** Asirija, Urartu, Sirija i Vavilonija,
od 783. do 727. g. p. n. e. 124
51. **Carevi Asirije i Vavilona** Asirija, Izrailj i Egipat,
od 726. do 705. g. p. n. e. 137
52. **Spektakularan poraz** Asirija, Vavilonija,
Juda i Egipat, od 704. do 681. g. p. n. e. 154
53. **Slabljenje jednog cara** Kina,
od 771. do 628. g. p. n. e. 169
54. **Asirci u Egiptu** Asirija, Vavilonija, Frigija, Lidija i
Egipat, od 681. do 653. g. p. n. e. 181
55. **Međani i Persijanci** Asirija, Vavilonija, Elam, Medija
i Persija, od 653. do 625. g. p. n. e. 199
56. **Osvajanje i tiranija** Grčka, Mala Azija i severna
Afrika, od 687. do 622. g. p. n. e. 211
57. **Uspostavljanje i slom carstva** Apeninsko
poluostrvo, Asirija, Vavilonija, Juda i Egipat,
od 650. do 605. g. p. n. e. 232
58. **Kratkotrajno carstvo** Vavilonija, Egipat i Medija,
od 605. do 580. g. p. n. e. 252
59. **Kir Veliki** Vavilonija, Lidija, Arabija, Juda,
Medija i Persija, od 580. do 539. g. p. n. e. 271
60. **Rimska republika** Severna Afrika, Apeninsko
poluostrvo i Mala Azija, od 550. do 501. g. p. n. e. 293
61. **Carstva i reformatori** Indija,
od 560. do 500. g. p. n. e. 314

-
-
62. **Dužnost i vojna veština** Kina,
od 551. do 475. g. p. n. e. 329
63. **Persijsko carstvo u širenju** Persija, Egipat i Indija,
od 539. do 514. g. p. n. e. 345
64. **Persijski ratovi** Persija, Egipat i Grčka,
Od 527. do 479. g. p. n. e. 367
- Napomene** 403

Karte

- 38. Zapadne oblasti države u doba dinastije Džou 21
- 39. Arijevska plemena na tlu Indije 31
- 40. Izrailjčani i Filistejci 46
- 41. Izrailj i okolne države 55
- 42. Arabija 59
- 43. Novoasirsko carstvo 79
- 44. Protivnici asirskog cara Šalmanasara III 97
- 45. Mikenjani, Dorci i Jonci 103
- 46. Etničke skupine i grčke kolonije
na Apeninskom poluostrvu 113
- 47. Asirija i njeni protivnici 126
- 48. Egipat i Asirija 139
- 49. Senaheribovi vojni pohodi 155
- 50. Države u razdoblju Istočnih Džoua
(s alternativnim izgovorom) 172
- 51. Svet u doba cara Esarhadona 187

- 52. Međani i Persijanci 203
- 53. Grčki svet u procesu širenja 214
- 54. Rim i njegovi susedi 235
- 55. Grad Rim 240
- 56. Vavilonsko carstvo 257
- 57. Carstvo cara Kira Velikog 285
- 58. Rimljani, Kartaginjani i Gali 299
- 59. Države na tlu drevne Indije 318
- 60. Pet hegemoni 331
- 61. Persija i Srednja Azija 346
- 62. Egipat i Kirena 349
- 63. Širenje Magade 361
- 64. Domovina Skita 369
- 65. Grčka u doba Persijskog rata 376–377

Ilustracije

- 18. Filistejski pogrebni kovčeg 44
- 19. „Crni obelisk“ asirskog cara Šalmanasara III 91
- 20. Midin spomenik 189
- 21. Ištarina vrata 260
- 22. Kirovo porodično stablo 273
- 23. Prva karta sveta 365
- 24. Pontonski most 371

ČETVRTI DEO

PRVA CARSTVA

Četrdeset treće poglavlje

Vlast darovana od Nebesa

Između 1040. i 918. godine p. n. e. kineski vladari iz dinastije Džou uočili su neophodnost uspostavljanja carstva, ali su bili svesni i njegovih nedostataka

IAKO JE VU BIO prvi vladar iz dinastije Džou, car Ven (koji je preminuo pre nego što je došlo do konačnog pada dinastije Šang) označavao je istinski simbol početka razdoblja vladavine nove dinastije. Znatno kasnije, Konfučije je zabeležio da je dok je muzika kojom je Ven proslavljao svoje pobeđe bila savršeno lepa i dobra, muzika kojom je svoje uspehe slavio car Vu bila „savršeno lepa, ali ne i savršeno dobra“.¹ Vuovo divljačko uništavanje dotadašnje prestonice vladara iz dinastije Šang predstavljalo je nasilničko narušavanje vladarevog božanskog autoriteta.

Niko nije želeo da se vrati razdoblje kad su vladali carevi iz dinastije Šang, ali je stupanje na presto Vuove nove dinastije trebalo da bude pažljivo odabrano. Suma Kijen nam svedoči kako je na početku svoje vladavine car Vu učinio

žrtvu nebesima ne bi li nekako ublažio posledice nedela koje je počinio poslednji vladar iz dinastije Šang.² Novonastali mir trebalo je da nadomesti način na koji je on stupio na presto.

Sve ovo bilo je koliko moralno, toliko i praktično. Da bi zadržao presto, Vu je trebalo da vlada uz mnogo takta i uticaja, ne koristeći isključivo silu. Poslednji car iz dinastije Šang nije mogao da se suprotstavi združenim snagama oblasnih gospodara te je i Vu bio prinuđen da se pomiri s činjeničnim stanjem: vladao je carstvom koje je bilo ispunjeno brojnim snažnim ličnostima koje nisu bile spremne da tolerišu suviše autokratski način upravljanja državom. Suma Kijen posebno je ukazivao na „gospodare Devet zemalja“ – plemiće koji su samostalno upravljali svojim oblastima istovremeno ostajući lojalni caru. No, na području carstva nalazilo se mnogo više oblasti od navedenih devet. *Spis o obredima*, napisan otprilike sedam stotina godina kasnije, sadrži podatak i o tome da su na području carstva, u početnom razdoblju vladavine dinastije Džou, postojale tačno hiljadu sedam stotina šezdeset tri posebne oblasti.^{3*}

* Drevne kineske hronike toliko mešaju historiografiju i filozofiju da ih je ponekad veoma teško koristiti kao izvor u smislu klasičnog historiografskog narativa. Veruje se da je najstariji kineski filozofski spis *I čing* (u transkripciji po Pinjinu, to bi glasilo *Ji đing*, odnosno *Knjiga promena*). Osnov ovog spisa tradicionalno se pripisuje prvom vladaru iz dinastije Šang. Dragoceni komentari tekstu dodati su u vreme razdoblja Zaraćenih država (od 475. do 221. godine p. n. e.). Sledeći važan kineski istorijski izvor potiče iz vremena Konfučija (od 551. do 478. godine p. n. e.). *Ši jing* (*Klasična poezija*) sadrži tri stotine pet pesama koje je, po tradicionalnom verovanju, prikupio upravo Konfučije kome su pripisane zasluge i za stvaranje prve kineske hronološke istorije pod naslovom *Č'un č'iu* (ili po transkripciji u skladu s Pinjinom, *Č'un kju*, odnosno *Prolećni i jesenji anali*). Taj istorijski izvor obuhvata događaje koji su se odigrali od 722. godine p. n. e. pa sve do pred kraja Konfučijevog života. U periodu između 475. i 221. godine p. n. e. nepoznati autor

Natpisi koji sadrže tekstove s popisima darova, kao i s izjavama odanosti ukazuju na veoma složenu piramidalnu strukturu koja je obuhvatala pet slojeva zvaničnika koji su se nalazili u rasponu od samog prestola careva iz dinastije Džou do nižih oblasnih gospodara koji su bili na čelu pojedinih regija, kao i još tri sloja nižih plemića koji su raspolagali znatno manjim teritorijama i snagom.⁴

Mnoge onovremene hronike te ličnosti nazivale su „oblasnim gospodarima“. Carevi iz dinastije Džou imali su samo određena prava na čitavu državu. Oni nisu raspolagali zemljištem na način na koji su to činili oblasni gospodari, ali su imali pravo na upravljanje carstvom. To pravo na upravljanje vladar je delom prenosio na svoje plemiće u zamenu za njihovu odanost i (kada bi to bilo potrebno) oružanu podršku. Kad bi car nekoj ličnosti dao plemićku titulu, on mu time, istovremeno, nije darovao i zemljišni posed. Umesto toga ta ličnost bila bi darovana poklonima koji su simbolizovali da joj je car iz dinastije Džou dao

dodao je komentare na spis *Č'un č'iu*. Ti komentari poznati su pod nazivom *Co čuan* (u transkripciji, po Pinjinu, *Džuo džuan*). U četvrtom stoleću p. n. e. nastao je i spis *Šu čing* (u transkripciji, po Pinjinu, kao Šu žing, poznat i kao *Šang šu*, odnosno *Zvanična istorija*). Bio je to zbornik tekstova koji je obuhvatao razdoblje od doba *Mudrih vladara* pa sve do kraja Zapadnog Džou perioda. Godine 124. p. n. e. tih pet klasičnih tekstova (*I čing*, *Ši jing*, *Šu čing*, *Č'un č'iu* uz spis koji se bavio obredima i ritualima, pod naslovom *Li čing*) našli su se u središtu procesa obrazovanja kineskih učenjaka, a postali su poznati pod nazivom *Vu čing*. Suma Kijen, koji je pisao u razdoblju između 145. i 85. godine p. n. e., koristio je sve te istorijske izvore.

U korpus istorijskih izvora, koji su takođe veoma značajni za proučavanje drevne istorije Kine, spadaju i *Bambus anali* (*Zu šu jin-ian*), koji predstavljaju prepise tekstova iz razdoblja dinastije Džou (od 770. do 256. godine p. n. e.), kao i *Guanzi*, zbornik tekstova nepoznatih autora, najverovatnije nastao u periodu između 450. i 100. godine p. n. e., koji je kao jedinstven spis 26. godine p. n. e. sastavio učenjak Liu Ksijang.

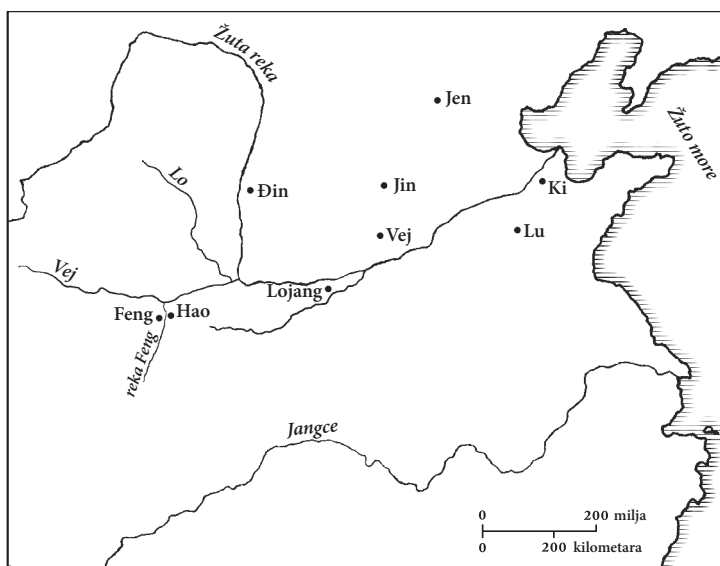
deo posvećenih instrumenata vlasti. Ti darovi su najčešće predstavljali predmete izrađene od bronzе koji su bili dekorisani različitim ornamentima i simbolizovali su bogatstvo i snagu. To im je davalo dovoljno moći da bi bili u prilici da kontrolišu one koji u rudarskim oknima iskopavaju metal, zanatlije koji ga oblikuju u predmete i sveštenike koji ih ukrašavaju zapisima.⁵ Istaknuti položaj vladara iz dinastije Džou na toj hijerarhijskoj lestvici bio je predstavljen kroz devet ceremonijalnih predmeta: devet bakrača koji su se nalazili u carskoj prestonici.

Postoji velika razlika između ovakve vrste međuzavisnosti vladara i plemića, kao i one koja je postojala u potonjim vekovima. Jedno je sigurno: feudalci iz kasnijih perioda bili su potpuni vlasnici zemljišnih poseda, a ne samo ličnosti koje su njima simbolično upravljale. Simbolično upravljanje moglo je biti poništeno u izuzetno kratkom vremenskom roku. I sam Vu je veoma dobro naučio lekciju o postojanju pravednosti na carskom dvoru, a sve s ciljem da učvrsti svoju ličnu vlast. „Kako bismo osigurali zaštitu od Nebesa“, govorio je jednom od svoje braće ubrzo po stupanju na presto, „moramo izdvojiti zle osobe kako bismo ih uklonili. ... Danonoćno moramo nagrađivati i brinuti se o podanicima kako bismo obezbedili naše zapadne oblasti.“⁶ Car je učinio sve što je bilo do njega kako bi iskazao poštovanje u odnosu na božanski autoritet koji su imali vladari iz prethodne dinastije Šang. Premestio je prestonicu u dvostruki grad po imenu Feng i Hao, koji se nalazio na obema stranama reke Feng,^{*} ali je zato imenovao Čuovog sina, razbaštinjenog

^{*} Razdoblje vladavine careva iz dinastije Džou je podeljeno u dve epohe. Prva epoha, kad se prestonica carstva nalazila u zapadnim oblastima, poznata je pod nazivom Zapadni Džou i trajala je od oko 1100. do 771. godine p. n. e.

naslednika prestola, za sebi potčinjenog plemića kome je na upravu dao oblast na čijoj se teritoriji nekada nalazilo središte oblasti iz koje su potekli vladari iz dinastije Šang. Prema navodima Sume Kijena, tom sinu, po imenu Lu-fu, bilo je omogućeno da za administrativno središte oblasti kojom je upravljao proglasi grad Jin, staru prestonicu careva iz dinastije Šang. Takođe, pod njegovom upravom nalazile su se i susedne oblasti jer je „Jin ne tako davno bio umiren, ali [stanje] i dalje nije bilo mirno“. Vu je odredio dva svoja mlađa brata da „pomažu“ bivšem princu. Njihov zadatak podrazumevao je da se postaraju da se Lu-fu ponaša onako kako se od njega i očekivalo.⁷

Ubrzo nakon smrti cara Vua ispoljile su se sve slabosti njegovog vladarskog autoriteta. Kako je njegov sin tada bio veoma mlad, položaj namesnika preuzeo je Tan, brat

38. Zapadne oblasti države u doba dinastije Džou

preminulog cara. Dva brata, koji su dobili zadatak da nadgledaju aktivnosti nekadašnjeg naslednika prestola princa Lu-fua, organizovali su oružanu pobunu u oblasti koja se nekada nalazila pod vlašću careva iz dinastije Šang. Njihova namera bila je da princa Lu-fua ustoliče na carski presto kao svoju marionetu.

Namesnik Tan je, u ime mladog cara, okupio vojsku koja je po svojoj brojnosti daleko nadmašivala pobunjeničke jedinice. U borbama koje su usledile stradali su princ Lu-fu, kao i jedan od pobunjene braće. Tan je potom preduzeo sve što je mogao kako bi ugušio preostali otpor pristalica nekadašnje dinastije Šang tako što je one koji su živeli u oblastima duž obala reke Jin prognao u druge regije carstva.⁸ Javno podržavanje božanskog autoriteta nekadašnje dinastije Šang postalo je veoma opasno.

Drevni istorijski izvori svedoče kako se, nakon sedmogodišnjeg perioda namesništva, Tan dobrovoljno odrekao svoje visoke dužnosti kako bi sve prerogative carske vlasti predao tada već stasalom vladaru Č'engu. Sasvim je moguće da je namesnik zaista tako i postupio. S druge strane, ovo namesnikovo dobrovoljno lišavanje vladarskih prerogativa istovremeno je predstavljalo i prvi korak u rešavanju zamršenog problema koji se odnosio na način stupanja na carski presto pripadnika dinastije Džou. Mladi car Č'eng nalazio se na prestolu isključivo zbog činjenice da je njegov otac počinio regicid. Kad je namesnik Tan, ličnost hvaljena širom carstva zbog svoje mudrosti i vrline, dobrovoljno predao vlast Č'engu, njegova moć bila je uspostavljena na potpuno drugačijim osnovama.⁹ Osoba koju krase brojne vrline ustupila je carsku vlast ličnosti čije su vrline bile još izraženije, a to je bio Č'eng.

Tan je zadržao položaj jednog od ministara u službi mladog cara. Poznat pod titulom vojvoda Džou, njemu su se pripisivale zasluge da je prvi u kinesko carstvo uveo veoma efikasan sistem državne uprave. Takva organizacija obuhvatala je nadzor nad teritorijom i poreskim sistemom, imenovanje lica koja su stupala na odgovorne javne dužnosti, kao i realizaciju drugih obaveza. Međutim, jedna od glavnih Tanovih dužnosti odnosila se na opisivanje svih svečanosti koje su se odigravale na carskom dvoru i njihovo sabiranje u knjigu rituala. Ukoliko se želelo da car iz dinastije Džou vlada, a da ne mora stalno da angažuje oružane snage kako bi savladao pobunjenike, onda je božanska priroda njegove vlasti morala biti javno predstavljena. Ritualni koji su ga okruživali trebalo je da posluže kao svojevrsan javni prikaz njegovog moralnog autoriteta, simbolična nevidljiva senka koja je padala na carevo nevidljivo pravo da vlada.

Nakon što je potpuno uspostavio svoju vlast u središnjim oblastima carstva, Č'eng se mogao posvetiti njenom učvršćivanju i u pograničnim regijama. Nikakva knjiga rituala nije mogla da primora podanike koji su živeli u oblastima veoma udaljenim u odnosu na prestonicu dinastije Džou da bespogovorno poštuju carsku vlast. To se moglo postići jedino upotrebom sile.

Istočne oblasti carstva predstavljale su najveći izvor brige. Preostale pristalice nekadašnje dinastije Šang bile su raseljene upravo u tim delovima carstva te se na njih moralo posebno motriti. Stoga je vojvoda Džou naredio da se sagradi moćno utvrđenje na strateškom mestu u istočnim regijama. S tog mesta je mogao da se nadgleda plići deo rečnog toka Žute reke (koji je bez većih problema mogla da pregazi protivnička vojska), a takođe su se štitili istočni

prilazi prestonici careva iz dinastije Džou.¹⁰ Tvrđava je vremenom postala središte novog grada po imenu Lojang.*

Car Č'eng je potom razaslao svoju braću sa zadatkom da širom obodnih regija carstva podignu slične tvrđave-osmatračnice. To je imalo i dodatnu prednost budući da ih je car na taj način udaljio iz prestonice i od iskušenja da se drznu i preotmu mu krunu. Kao posledica te odluke došlo je do toga da se carstvo dinastije Džou postepeno preobrazilo u mnoštvo zavisnih oblasti kojima su upravljali carevi bliski srodnici. Najveća utvrđenja bila su u gradovima Jin, Vej, Lu, Či i Jen (drevno gradsko središte nekadašnje oblasti Jen nalazi se na području današnje kineske prestonice – Pekinga).

Č'eng je vodio neprestane borbe kako bi osigurao da obodi njegovog carstva budu bezbedni u odnosu na opasnost koju su predstavljala plemena koja su obitavala izvan granica njegove države i nisu priznavala vrhovnu vlast cara. Ipak, bio je dovoljno mudar u povezivanju te potrebe da se angažuje oružana sila s njegovim božanskim pravom da vlada. „Volja Nebesa ne sme biti predmet sumnjičenja“, govorio je svojim podanicima u razdoblju tokom koga se pripremao za još jedan osvajački pohod na istok. Bilo mu je dato da vlada zbog vrlina koje je posedovao, ali Nebesa nisu očekivala da se on opusti i sačeka da mu svi priznaju to pravo. Stoga je upravo on, koliko nam je poznato, bio prvi kineski car u čitavoj istoriji koji je tvrdio da mu je vlast bila data od samih Nebesa.¹¹ Činjenica da mu je vlast bila darovana

* Istraživač Li Ksiječin naglasio je kako je Konfučije taj grad nazivao Šendžou što je bilo ime koje je korišćeno i u drugim istorijskim hronikama. Šendžou je tehnički bio naziv za grad koji se sastojao iz dve manje varoši, Lojanga i Vangčenga. Vangčeng je bio „carski grad“ u kome je stolovao docniji car P'ing, kao i njegovi naslednici (detaljnije videti u: Li Xueqin, *Eastern Zhou and Qin Civilizations*, str. 16–17). Da bi sve bilo jednostavnije, odlučila sam da u knjizi koristim naziv „Lojang“.

od Nebesa omogućavala mu je da se prihvati oružja. Carevi uspesi na bojnopolju potvrdili su potpunu realnost božanske prirode njegove vlasti. Bio je to svojevrsan kružni način razmišljanja o čemu je već bilo reči u prvom tomu knjige.

CAR Č'ENG UMRO JE oko 996. godine p. n. e. nakon tri decenije provedene na prestolu. Nasledio ga je njegov sin K'ang. Pod zapovedništvom K'angovog vrhovnog vojnog starešine dodatno su proširene severne granice carstva. Trupe verne dinastiji Džou uputile su se ka severnjačkom plemenu Guifang, koje su pokorile upotrebom sile. „Zarobio sam trinaest hiljada osamdeset jednog ratnika“, hvalisao se vojni zapovednik, „kao i mnoštvo konja, trideset dvokolica, tri stotine pedeset pet volova i trideset osam ovaca.“¹²

Ukoliko ovo, u odnosu na sve što smo do sada čuli, zvuči više poput tipično asirskog hvalisanja, onda to i jeste tako. Na samim obodima carstva vlast darovana od Nebesa morala je da bude branjena oružanom silom. K'angov sin Džao, koji je na presto stupio oko 977. godine p. n. e. sledio je očev primer i otpočeo još jedan vojni osvajački pohod, ovog puta u pravcu istočnih oblasti. Izgleda da ga je u tom poduhvatu dodatno ohrabrila kometa čije je pojavljivanje bilo protumačeno kao dobar predznak.

Ali pojava te komete pokazala se varljivom. „Njegovih šest armija bilo je izgubljeno“, zapisano je u *Bambus analima*, „a i car je preminuo.“¹³ Svedočanstvo Sume Kijena sadrži mnogo obazriviji ton: „U vreme vladara Džaoa, carska vlast je oslabila“, zapisao je on. „Car Džao otišao je u inspekciju južnih oblasti iz koje se nije vratio. ... Vest o njegovoj smrti nije bila saopštena plemstvu. Bilo je zabranjeno govoriti o tome. Za novog cara krunisan je Džaoov sin.“¹⁴ Ovakav sled događaja

ne iznenađuje. Smrt cara Džaoa podrazumevala je i to da se on uprkos svemu nije nalazio pod zaštitom Nebesa te je stoga odlučeno da tu vest treba sakriti od pripadnika plemstva.

Sa „šest armija“ (od kojih je ona najvažnija bila stacionirana u prestonom gradu), koje su bile potpuno uništene, Džaoov sin po imenu Mu vrlo brzo je shvatio da će biti primoran da redefiniše božansku prirodu carske vlasti ukoliko je uopšte želeo da se poziva na nju. Kad je otpočeo s planovima da preostale oružane snage, koje su mu stajale na raspolaganju, pokrene protiv drugog severnjačkog plemena, Čuan Jung, pripadnici plemstva javno su izrazili svoje negodovanje takvom odlukom. Muu je rečeno kako se vlast koja je darovana od Nebesa nije prostirala baš toliko daleko. Naime, na carstvo se gledalo kao na luk koji je činilo pet krugova. „U središtu carstva nalazi se oblast koja služi za snabdevanje“, govorili su mu plemići. „Odmah izvan nje nalazi se regija upozorenja. Oko ove je oblast potčinjenih. Potom sledi oblast za ojačavanje. Poslednja je divlja oblast.“¹⁵

Svaka od tih oblasti imala je opadajuće odgovornosti u kontekstu prepoznavanja božanske prirode carske vlasti. Te odgovornosti ogledale su se u različitim vrstama darova koje su njihovi žitelji slali u prestoni grad. Podrazumevalo se da unutrašnja oblast, zadužena za „snabdevanje“, svakodnevno šalje darove. Regija „upozorenja“ je to činila mesečno, a oblast „potčinjenih“ jednom tokom svakog godišnjeg doba. Preostale dve oblasti carstva imale su još manje odgovornosti. Oblast zadužena za „ojačavanje“ davala je darove jednom godišnje, dok je „divlja“ regija to činila samo jednom i to tokom sahrane cara. Pripadnici plemena Čuan Jung živeli su u tzv. divljoj oblasti te božanska priroda carske vlasti nije obavezivala na to da se prema njima odnosi na isti način kao

i u odnosu na žitelje središnje regije. Svaki napad na njih smatrao se uzaludnim.

Mu je prihvatio takav način razmišljanja i umirio je pripadnike tog plemena. Umesto da se upusti u organizovanje vojnog pohoda protiv njih, car je krenuo na zvanično putovanje na sever odakle se vratio s darovima: „četiri Bela vuka i četiri bela jelena“. Međutim, postojao je i važan detalj:

VREMENSKA TRAKA 43	
MESOPOTAMIJA/MALA AZIJA	KINA
VAVILON ASIRIJA HETITI	
Supilulijuma II	Vu-ji
Druga dinastija Isina (oko 1180. g. p. n. e.)	Hatušaš je opljačkan
Navukodonosor I (1125–1104. g. p. n. e.)	
Tiglat-Palasar (1115–1076. g. p. n. e.)	Čou dinastija Džou (1087–256. g. p. n. e.)
Ašur-bel-kala (1074–1056. g. p. n. e.)	Zapadni Džou (1087–771. g. p. n. e.)
Naježda Aramejaca	Ven
	Vu
	Tan (namesnik)
	Č'eng
	K'ang
	Džao
	Mu

„Od tada“, zabeležio je Suma Kijen, „žitelji takozvane divlje oblasti prestali su da dolaze u prestonicu kako bi iskazivali poštovanje caru.“¹⁶

Takav način doživljavanja prirode vladavine cara, nalik kružnici, sustigao je i naneo veliku štetu samom Muu. Božanska priroda vlasti potpuno je opravdavala upuštanje u oružane sukobe. Car je raspolagao svetim odgovornostima koje su podrazumevale da je imao obavezu da štiti njegove moći koje su mu darivala Nebesa. Kako bi ih zaštitio, jedino što je vladaru stajalo na raspolaganju bilo je da se upusti u rat koji bi uspešno okončao. Ojačao je svoje snage u središnjoj oblasti carstva, u kojoj je tokom svakodnevnih dvorskih svečanosti iznova potvrđivan njegov posvećeni status, ali samo po cenu slabljenja perifernih delova države i samo do onog trenutka kad bi došlo do njihovog odvajanja.

Četrdeset četvrto poglavlje

Bharatski rat

*Fenomen vrhovnog vladara izazvao je
oko 950. godine p. n. e. veliki ratni sukob među
suprotstavljenim stranama na području severne Indije*

DOK SU CAREVI iz dinastije Džou pregovarali sa susednim plemenima, stanovnici Indije postepeno su se širili u oblasti koje su se nalazile na severu u odnosu na njihovu prisvojenu zemlju. Arijevsko-harapska kultura sve više se udaljavala od obala reke Ind, pa su njeni pripadnici u tom razdoblju obitavali na području Doaba, regije koja se nalazila istočno u odnosu na današnji prestoni grad Nju Delhi. Ta oblast nalazila se u oblasti između severnog toka reke Gang i njegove pritoke poznate pod nazivom Džamuna. U čuvenom delu *Mahabharata*, koje je sačuvalo stariju tradiciju, vladar po imenu Santunu smrtno i strasno se zaljubljuje u boginju Gang kojom će se docnije i oženiti. Ova priča verovatno predstavlja daleki eho arijevskog dola-ska u rečnu dolinu Ganga.

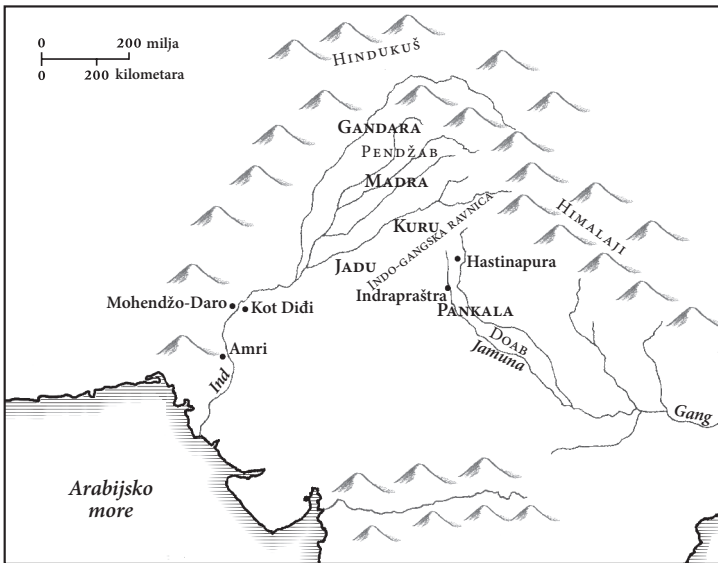
Ne znamo dovoljno o narodima koji su živeli u tom području u razdoblju pre nego što su prispeli Arijevci koji su se tu i naselili. *Rig Veda* sadrži podatke o pripadnicima naroda po imenu *Dasa* koji su živeli u utvrđenim naseljima i koje su potom uništili Arijevci tokom svoje najezde. Pripadnici tog naroda vremenom su postali podanici svojih porobljivača. Ponekad su pod pripadnicima naroda *Dasa* podrazumevani Harapljani, ali taj stav nema dovoljno uporišta u činjenicama budući da su harapski gradovi prestali da postoje mnogo pre početka arijevske najezde. Ukoliko se pojam *Dasa* odnosio na starosedelačko stanovništvo u dolini reke Gang, onda je postojanje utvrđenih naselja potpuni anahronizam budući da su pripadnici tog naroda uglavnom živeli u selima.

Najverovatnije se radilo o tome da je naziv *Dasa* korišćen kako bi se označili pripadnici svih drugih naroda na koje su Arijevci naišli tokom trajanja njihove najezde. Moguće je da su se među onima koji su bili označavani pojmom *Dasa* nalazili i pripadnici arijevske naroda koji su se odvojeno od glavnine doselili na područje današnje Indije.¹ Arijevci su se sukobljavali s pripadnicima naroda *Dasa* na isti onaj način na koji su se i međusobno borili. Najverovatnije je i da je dolazilo do sklapanja brakova između pripadnika dva naroda pošto se nazivi *Dasa* i *Daha* pojavljuju kao deo imena pojedinih arijevske vladara. Na ovom mestu treba naglasiti kako nije postojala jasna i nedvosmislena etnička razlika između Arijevaca i pripadnika drugih naroda. Tu se radilo o promenljivim pravcima nastupanja različitih oružanih skupina koje su se kretale u pravcu istoka s ciljem da za sebe zauzmu teritorije, i to veoma često nauštrb drugih doseljenika.

U razdoblju između 1000. i 600. godine p. n. e. plodno zemljište duž obala reke Gang mahom su činile tropske šume i močvare koje su bile prekrivene veoma debelim slojem

nepoznatih zelenih algi.² Najstarije povesti o tim šumama svedočile su o tome kako su one bile naseljene demonima, ali to nikako ne treba tumačiti u smislu da su stanovnici tog područja izvesno pružili otpor u odnosu na arijevske doseljenike. Šume su predstavljale ozbiljnog protivnika. Oni koji nisu bili naviknuti na takav napor, morali su da seku drveće. Veliko i duboko korenje s kojim se ljudi do tada nisu susretali moralo je potpuno da bude izvađeno iz zemlje. Zmije otrovnice i opasne životinje vrebale su iz šipražja.

Međutim, ratnički klanovi su napredovali. Gvožđe, koje je u razdoblju pre toga bilo korišćeno za izradu oružja, sečiva i vrhova strela, tada se pokazalo kao veoma korisno za pravljenje sekira i velikih plugova. U tekstu *Satapata Brahmane* (jednom od prozih komentara koji su bili pridodati *Rig Vedi*, svetim pesmama koje su nastale u periodu između

39. Arijevska plemena na tlu Indije

1000. i 700. godine p. n. e.) nalazimo živopisan opis boga vatre Agnija koji širi svoj požar u pravcu istoka, gutajući pri tome velika prostranstva prekrivena šumama. Taj detalj najverovatnije predstavlja opis velikog krčenja gustih šuma za šta se upotrebljavala vatra.³

Prostranstva prekrivena šumama bila su potpuno raskrčena tokom narednih vekova. Sedelački, zemljoradnički način života koji je predstavljao svojevrsno pravilo u dolini reke Ind, koncentrisan oko manjih gradova, sela i obližnjih polja, postepeno se razvijao i u dolini u kojoj su se nekada nalazile guste šume.

No, tada je došlo do izbijanja velikog ratnog sukoba. On se odigrao u području između severnog toka reke Gang i istočnog dela toka reke Ind, neposredno ispod planinskog masiva Himalaja, u ravnici koja je geografima poznata pod nazivom Indo-gangska dolina.

I mada su istorijski podaci o tom oružanom sukobu bili izgubljeni tokom vremena, kasniji pesnici zabeležili su ga poput epskog sukoba u *Mahabharati* – baš kao što je i Trojanski rat postao besmrtno zahvaljujući Homeru koji je prekrpio površinu drevne istine običajima i zanimanjima sopstvenog vremena.⁴ Prema *Mahabharati*, do rata je došlo usled veoma složenog geneološkog problema.* Vladar klana Kuru umro

* *Mahabharata* je obimno književno delo i najduži sačuvani ep u istoriji ljudske vrste. Njegova najkraća verzija sadrži osamdeset osam hiljada stihova. Ep je nastajao tokom dugog vremenskog perioda i postoji u nekoliko verzija. Osim toga, on sadrži ponovljene mitove, povesti i filozofske osvrte koji nisu u vezi s osnovnom temom dela. Tokom pisanja ove istorije koristila sam slobodni prevod, čiji je autor Čakravarti V. Narasimhan, koji predstavlja 71. tom projekta pod nazivom „Tragovi civilizacije: Istorijski izvori i istraživanja“, koji je štampan kao posebna publikacija Columbia University Press-a pod naslovom „*Mahabharata*: Engleska verzija zasnovana na izabranim stihovima“. Drugi prevodi razlikuju se u predstavljanju pojedinih detalja osnovne teme dela.

je iznenada što je značilo da je ta porodica skoro potpuno iščezla. Jedini preostali živi članovi vladarske porodice Kuru bili su kraljica majka, dve preživjele i bezdetne žene preminulog vladara, kao i njegov stariji brat po imenu Bišma. On je, međutim, bio potpuno beskoristan budući da se nekoliko godina ranije svečano zakleo da neće imati nikakve aspiracije na bratovljev presto, kao i da će život provesti u celibatu. U takvoj situaciji kraljica majka donela je odluku da preduzme drastične mere kako bi obnovila porodičnu liniju. Pozvala je velikog asketu i mudraca po imenu Vjasa, misterioznog i mudrog čoveka koji je bio poznat i pod nazivom Krišna, „zbog njegove tamne boje kože“.⁵ Kad je Vjasa stigao, kraljica majka ga je zamolila za uslugu. Želela je da obe njene snaje zatrudne s njim kako bi mogle da rode naslednike prestola.*

Vjasa je pristao na to da vodi ljubav sa starijom od dve snahe kraljice majke. („Ukoliko ona ne bude imala ništa protiv mog tela, izgleda, odeće i zadaha“, uzgred je dodao.) Princeza je zatvorila oči, prepustila se i kasnije na svet donela naslednika prestola. Međutim, dete koje je rodila, a kome je bilo dao ime Dritaraštra, bilo je slepo.

Kraljica majka je, strahujući zbog mogućnosti da se na prestolu nađe slepi vladar, Vjasu uputila na svoju drugu

* Kako piše u *Mahabharati*, kraljica majka imala je svoju malu tajnu: Vjasa je, naime, bio njen sin koga je rodila pre nego što se udala za vladara klana Kuru da bi potom u tajnosti bio udaljen iz njenog okruženja. Kako se povest nastavljala, tako se postepeno otkrivaju i detalji u vezi s njegovim rođenjem. Kad je bila još veoma mlada devojka, jedan mudrac joj je pristupio dok se nalazila na barci kojom je prelazila reku. „Priljubio“ joj se nakon što joj je obećao da će i posle tog čina ostati devica što je predstavljalo način da se pristupi ženi koji su mogli da koriste samo čarobnjaci. (Kraljica majka je dodala kako je „njeno telo sve do tada imalo otužni miris nalik na miris ribe, ali je mudri čovek to uklonio i darovao mi miomiris koji me od tada krasi“.)

snahu. Uskoro je i ona na svet donela dete koje su nazvali Pandu. Kako bi se u potpunosti osigurala, kraljica majka je nakon toga opet poslala svoju stariju snahu Vjasi kako bi ona opet zatrudnela i rodila još jednog sina koji bi postao deo nasledne vladarske loze. Međutim, princeza je, dobro se sećajući Vjasinog veoma neprijatnog zadaha, umesto da mu sama pristupi poslala jednu svoju služavku. Ta devojka je ostala u drugom stanju i uskoro rodila trećeg Vjasinog sina koji je dobio ime Vidura.

Tako je došlo do situacije da su postojala tri polubrata koji su se nalazila u svojevrsnoj vladarskoj naslednoj liniji. Svu trojicu je podizao njihov ujak Bišma koji je odranije odlučio da čitav život provede u celibatu i koji ih je učio veštinama vladanja. Vidura je izrastao u jednu od najmu-drijih i najpobožnijih osoba. Pandu se oprobao u streljaštvu, dok je Dritaraštra, uprkos činjenici da je od rođenja bio potpuno slep, izrastao u fizički veoma snažnu osobu koja je kasnije bila proglašena za naslednika prestola klana Kuru.

TAJ MIT OPISUJE dešavanja u okviru klana Kuru u vreme njegove velike unutrašnje transformacije iz nomadskog načina života u kome je grupa ratnika bdela nad dobrobiti čitavog klana sve do znatno hijerarhizovane forme vladavine po kojoj je jedna ličnost unutar samog klana dobila nasledno pravo da vlada nad ostalima. Složena porodična geneologija trojice braće ukazuje na kulturu u kojoj je postojala svest o neposrednom nasleđivanju prestola, ali koja je u to vreme bila prilično poremećena. Osnovna struktura fenomena ličnog vladanja, koja je predstavljala početak u dugom procesu raskidanja s pojavom starovremenog krvnog srodstva pripadnika nekada nomadski ustrojenih klanova i prenošenja

vlasti s oca na sina, baš kao u doba Etane, bila je još uvek nova te joj je bilo neophodno prisustvo natprirodnog što će biti mnogo jasnije u nastavku našeg teksta.

Dritaraštra, najstariji sin koji je od rođenja bio slep, oženio se lepom i veoma pobožnom devojkom koja se zvala Gandari. Bila je to princeza koja je poticala iz klana Gandari čiji su pripadnici živeli u severnim oblastima. Ona je želela da rodi mnogo sinova kako bi muževljeva krvna linija zauvek bila osigurana. Stoga se ona obratila svome tastu Vjasi koji je i ovog puta iskoristio svoje natprirodne moći kako bi izazvao trudnoću koja je trajala pune dve godine. Kad je Gandari konačno rodila dete, to je zapravo bio grumen. Vjasa ga je potom isekao u stotinu manjih komada iz kojih su nastala deca. Sva deca su bila istog uzrasta, ali je privilegija da bude proglašen najstarijim sinom bila dodeljena Durjodani.

U međuvremenu, i srednji brat Pandu se oženio. Postupajući još bolje od svog starijeg brata, Pandu se istovremeno oženio dvema princezama koje su poticale iz dva susedna klana, Jadu i Mandra. Njegova starija supruga rodila je sina koga su nazvali Judištra. Usled činjenice da je princeza Gandari provela dve godine u trudnoći, taj sin je bio rođen pre Gandarine bebegrumena. Tako se Judištra mogao pohvaliti činjenicom da je bio najstariji naslednik prestola u čitavoj porodici.

Nažalost, Pandu je već izvesno vreme pre nego što se sve to odigralo ostao impotentan što je ukazivalo na to da je neki drugi muškarac u tajnosti posećivao njegovu suprugu. To se nije desilo samo jednom, već očigledno više puta budući da je ona uskoro rodila još dva sina, dok je Panduova mlađa supruga dobila blizance.

Drugim rečima, nije postojao nijedan nesumnjivi slučaj nasleđivanja po principu neposrednog krvnog srodstva u okviru klana Kuru. Više je nego očigledno da je ideja o

nasleđivanju prestola unutar jedne porodice nailazila na ozbiljne teškoće tokom same realizacije.

Istovremeno s tim teškoćama dolazilo je i do sukoba. Dritaraštra i Pandu doveli su članove svojih porodica na dvor kako bi tamo živeli. Nije proteklo mnogo vremena pre nego što je došlo do konflikta između stotinu dece Dritaraštre (poznatijih pod nazivom Kauravas i koje je predvodio najstariji princ po imenu Durjodana) i petorice Panduovih sinova (poznatijih pod nazivom Pandavasi, koje je predvodio njihov najstariji brat Judištra).

Regija oko koje su se borili za svoje središte imala je grad Haštinapuru, prestonicu klana Kuru, koja se nalazila u gornjem toku reke Gang. Ratnici odani Kauravasima su ovladali gradom. U međuvremenu, na osnovu onoga što saznajemo iz *Mahabharate*, sva petorica Panduovih sinova oženili su se istom devojkom (što je veoma redak slučaj poliandrije), prelepom Draupadi, ćerkom starešine klana Pankala čije su se teritorije prostirale na istoku.⁶

Draupadi su opisivali kao „tamnoputu, s očima poput latica lotosa“⁷ što je predstavljalo detalj fizičkog izgleda koji je, uz činjenicu da je poticala iz istočnih oblasti, govorio da je princeza bila kći autohtonog starešine klana. Podatak da je Vjasa, takođe, bio opisivan kao tamnopus nije značilo da su se pripadnici klana Pankala u potpunosti razlikovali od Arijevaca. Jasno je da su tokom čitavog niza decenija Arijevci i pripadnici klana Pankala međusobno stupali u brakove.⁸

Vrlo je verovatno da su pripadnici istočnih klanova imali daleko manje dodira s Arijevcima koji su imali poseban izraz kojim su nazivali način govora pripadnika klanova iz istočnih delova doline reke Gang. Bila je to *mleča*, jezik koji se tokom vremena menjao i izobličavao.⁹ Upravo su članovi klana Pankala pripadali skupini starosedelačkog

stanovništva. Braća okupljena u grupu pod nazivom Kauravas udružila su se s drugim klanovima arijevske porekla, dok su Panduovi sinovi sklapali dogovore s klanovima koje je činilo starosedelačko stanovništvo.

Nekoliko godina nakon što su sklopili sporazum o zajedničkom delovanju s pripadnicima klana Pankala, Panduovi sinovi podigli su vladarsku palatu u gradu Indraprašti koji se nalazio na jugoistočnim obodima teritorije kojom su upravljali Kauravasi. Osim toga, oni su svog najstarijeg brata Judištru krunisali za vladara što je predstavljalo otvoreni izazov vladaru koga su priznavali Kauravasi, a koji je stolovao u gradu Haštinapuri.

Ti postupci iritirali su Kauravase, posebno imajući u vidu svu veličanstvenost palate (bila je ispunjena zlatnim stubovima koji su sijali poput mesečine, dok se u središnjoj dvorani nalazio veliki akvarijum „ukrašen lotosima ... i mnoštvom različitih vrsta ptica, baš kao i kornjača i riba“).¹⁰ Durjodana, vladar Kauravasa, posetio je palatu svog rođaka kako bi saznao šta je uradila suparnička strana, ali se vratio potpuno postidjen veličanstvenošću tog graditeljskog poduhvata. Kad je stupio u dvoranu čiji je pod bio poput ogledala, pomislio je da se tu radilo o vodi te je skinuo svoju odeću sve do pojasa pre nego što je shvatio da je pogrešio. Potom je, približavajući se akvarijumu, pomislio kako je bio načinjen od stakla, pa je upao u njega. „Sluge su mu se smejale“, zapisano je u *Mahabharati*. Na isti način postupili su Panduovi sinovi, njihov ujak Bišma i „svi drugi prisutni. ... a Durjodana nije mogao da zaboravi njihove podsmehe.“¹¹

Međutim, otvoreni oružani sukob između rođaka još uvek nije izbio, pa se Durjodana opredelio za mnogo podmukliji izazov. Pozvao je Panduove sinove da ga posete u njegovoj palati da bi ih potom izazvao da s njim odigraju

partiju domina. Judištra je pristao da igra u ime sve svoje braće te je u prvoj partiji izgubio nakit, a potom i bogatstvo, vojsku i na samom kraju i svoju suprugu Draupadi. Kako se na tome nije zaustavio, pristao je da na kocku stavi čitavu teritoriju kojom su braća upravljala i, ukoliko bi ponovo izgubio, onda bi trebalo da svi zajedno napuste Indrapraštu i odu u dvanaestogodišnje izgnanstvo.

Sudeći na osnovu sadržaja jedne od pesama koje su sadržane u *Rig Vedi* („Napuštena kockareva supruga tuguje! Sa strahom, u dugovima do guše i bez prebijene pare u džepu, on luta gradskim ulicama...!“), kockarska groznica nije bila nešto nepoznato među stanovnicima sa teritorije današnje Indije u prvom milenijumu p. n. e.¹² Ova kockarska groznica pokazala se pogubnom po Judištrinu krunu. Nesposoban da se zaustavi u trenutku kad mu je sreća okrenula leđa, Judištra je sve izgubio. Njegova braća su ga nevoljno pratila u izgnanstvu, dok su Durjodana u drugi članovi grupe Kaurava zaposeli njihovu palatu i zemlju.

Njihovo odredište tokom izgnanstva predstavljala su šumska prostranstva na istoku, tajnovite i nenaseljene oblasti. Međutim, tokom dvanaestogodišnjeg izgnanstva, Panduovi sinovi postajali su sve snažniji u borbama. Njihove nove lukove i strele, makar prema svedočanstvima iz brojnih povesti, nije bilo moguće slomiti budući da su ih prethodno blagosiljale natprirodne sile. Bilo je mnogo verovatnije da su oni bili izrađeni od zelenog drveta, koje je do tada bilo nepoznato starosedeocima područja današnje Indije.¹³

Tokom trinaeste godine, kad su se Panduovi sinovi konačno vratili, Durjodana je odbio da im vrati njihovu palatu i zemljišne posede. U tom momentu neprijateljstva između suprotstavljenih rođaka prerasla su u otvoreni ratni sukob poznat kao *Bharatski rat*.